

שבועת היסוד) מהו היסוד. — תשובה. שאין לה עיקר (2) שאינו לא שומר חנם ולא שומר חנם (3) ולא מורה מקצת השפעה ולא פונם שטרו ולא עד אחד דכתיב לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת הוא דאינו קם אבל קם הוא לשבועה שהללו כלם ושבועת השותפין מן התורה הן (4) אבל הא דרב נחמן דתנן מנה לי בידך והלה אומר אין לך בידי פטור ואמי רב נחמן משביעין אותו שבועה שאין לה אסמכתא מן התורה כלל אלא בנפילה הטילו חכמים עליו ושבועתו ושמא כלשון ארמית הסתא. ועוד כתב (5): מאן דרגיל לאפוקי חזכרת השם לבטלה מסיל לשבועה דתנן (6) שכנגדו חשוד על השבועה אחת שבועת העדות וכו' ואמרי' (7) ההיא איתתא דאיתייבה שבועה בי דינא דרבא אמרה ליה בת רב חסדא ידענא בה דחשירא על השבועה אפכה רבא אשכנגדה ומפרישי רבנן (8) דהוה חויה דמפקא שם שמים לבטלה.

כג. שגד. וקטג ב' שאלה זו מרב משה גאון ויל' (9). מי שבא בספינה בשבת או ביום טוב ובאו המלחים והעמידו את הספינה בעוגין שלה על שפת הים או על שפת הנהר (ולא) שהוציאו אותה ביבשה לגמדי אלא שהעמידו אותה על מקום קצר מקום שבני אדם יכולין לירד ולרחוק שם ופעמים שהספינה הזו היא מקצתה במקום קצר ומקצתה במקום עמוק שאין אדם יכול לעמוד על אותו מקום עמוק ברגליו אלא אם כן ישוט על פני המים אבל יכול להכנס לתוכה כשעולה לה מאותו מקום קצר מהו שיכנסו בני אדם שהם דרים בעיר אל איתה הספינה (10) שבא שם אותו ישראל כדי שישאלו בשלומי או שיכניסו לו אוכלין כי העידו עדים על הר' דוד שבא ביום שבת לספינה (11) בנהר של טורפושה ובאו אליו קהל טורפושה (12) כדי לברכו ולא היו רוצים להכנס אליו ואמרו

229 שפקק אם יש ליחסה לרב האי, ועכשיו נראה שהתחלטה לכהי' אינה לרה"ג. ועי' גם אפסו ביצר במאמסשריפס לשנת 1911 עמ' 381.

(1) שבועות, מ' ב'. (2) בשי' עיקר מן התורה. (3) ציל: שכר, וכיה בשי'.
(4) מן 'שהלל' על כן ליתא בשי'. שבועת השותפין היא מתקנת חכמים, אבל היא כעין של תורה בנקיפת חפץ. ועי' גם לעיל סי' ו'.
(5) [בה"ג ה' שבועות, דיו דף קפ"ו ע"ג, ולשון המאסף הוא שהעתיק את דברי בעל ה"ג]. הובא גם בשי' שם סי' כ"ח.

(6) שבועות מ"ד ב'. (7) כחובות פ"ה א'.
(8) בפירוש ר' יהודה אלמדירי לכתובות, כת"י, כתוב: "פירשו בהלכות גדולות דשמעה דאפקה שם שמים לבטלה... ושמא מרביה גמיר ליה בעל הלכות גדולות". ועי' גם גמ"מ סוף סי' רמ"ז ותג"ק סי' נ"ח ושי' ד' ה'.

(9) רב משה גאון סורא מלך בשנות תקצ"ב — תר"ב, והנה באותו הזמן כבר עמדו יהודי ספרד בקשר עם ישיבות בבל, וכיחוד עם הגאונים רב פלסוי ורב נטרונאי שכלכו שנים אחדות אחרי פטירת ר' משה (עי' מה שכתבתי ע"ז בהשלה כרך ל"ה עמ' 401-403) אולם מסגנון תשובה זו, ואף מן הדברים שבאו בה על ר' דוד וקהל טורפושה, נראה שהיא לרב משה בן חנוך, שאף הוא נקרא לפעמים 'גאון'. עי' פחננסקי Babylon. Geonim עמ' 109. תמצית תשובה זו הוקאה בבית יוסף לטור או"ח סי' של"ט, ומיהו מצאתי בתשובת הגאונים בשם רב משה גאון שאסור ליכנס בספינה בשבת אפילו העמידה בעוגין שלה... אלא אם כן היא יושבת בקרקע הים ממשי ואינה שטה על פני המים כלל'.
(2) עי' בענין זה תשובת רב יהודאי גאון שהובאה בס' העתים עמ' 32; הלכות פסוקות סי' קי"ג; גיל סי' מ"ה; תמים דעים סי' ע"ג; שבה"ל סי' קי"א, והוא מתיר ליכנס אל הספינה, ועי' גם גימ' סי' פ"ג ועי' עוד בתשובות הרמב"ם סימני קניד — קניו.
(2a) ציל: בספינה.

(3) Tortosa, אחת הקהלות החשובות בספרד. על מצבה במאה העשירית אין לנו ידיעות ממקורות עבריים. ידוע, שר' מנחם בן סרוק, בן זמנו של ר' משה בן חנוך, היה בן טורפושה. גם על ר' דוד זה שהיה גדול בתורה אין לנו לפי שעה ידיעות ממקום אחר. הדיין ר' דוד הנזכר בתשובת ר' יצחק ב"ר ברוך בתשרי II עמ' 36 (עי' להלן סי' ס"ה) הוא, כנראה, ר' דוד בן הגר או מוהאגר המובא בשי' ח"ג ש"ב סי' כ"ב, וג"ה סי' קס"א והרכבי שם עמ' 391. ועי' עליו גם ששינשגידר Arabische Lit. d. Juden סי' 93.

שחורח להם ואמר להם למה אתם נמנעים מליכנס אלי כי מאחר שהוא המקום ראוי לרחוץ מותרין אתם ליכנס אלי בספינה ומיד נכנסו אליו ועבשוו אנו רוצים לעמוד על דעת אדוננו בהוראה זו שיש בנו מי שמביא ראיה מההוא מעשה שהוא במסכת יומא (1) בשביל אותו חכם שעבר אל רבו בנהר. ועוד אנו שואלים אם הוציאו גוים את הספינה אל היבשה ואותו ישראל בתוכה אי נמי שאנסוהו גוים לאותו ישראל והוציאוהו מתוך הספינה אל היבשה באונם מהו שיוליך אדם אליו מאכלין שיאכל או מהו שיכנס הוא תוך המדינה. — עמדנו על שאלה זו ותחילה מה שאני צריך לסריט לכם מה שהעידו [קפד א'] על הר' דוד כי על כיוצא בזה אמרו (2) סה קדוש יאמר דבר זה חס ושלום שיאמר כך כי הר' גבון היה (3) ומתנבר בארי במלחמתה של תורה ולא היה הענין כך והריני מזכה את דבריו בענין שיוכל להיות לפי שאין משיבין את הארי (4) שלא בפניו וכל שכן לאחר פטירתו לנן עדן. הוו יודעים כי פעמים שהמלחים מוציאים את הספינה על שפת הנהר ממש או על שפת הים והיא יושבת בקרקע ממש ואינה שטה על פני המים כלל והמים סביבות הספינה ומי שעומד רהוק ממנה חושב שהיא שטה על פני המים והיא אינה יושבת ממש ועל כנון זה הענין היה אותי המעשה שאירע לאותו האיש כי כענין הזה בודאי שהוא מותר להכנס אליו אבל כל זמן שהספינה אינה יושבת ממש אלא שהיא שטה על פני המים בין שתעמוד במקום קצר בין שתעמוד במקום עמוק אין אדם רשאי להכנס בה ואע"פ שהוא מקום שיכול לרחוץ שם לפי שיכול האדם לילך ברגליו במים ואפילו שיגיעו המים עד הנוף ואינו יכול שישוט ואפי' הוא במקום קצר שיכול לילך בו וכשהתירו לילך ברגליו ולעבור ברגליו לא התירו אלא בשהולך לדבר מצוה ובזמן שאין הנהר עמוק כל כך שיהא צריך לשוט את בית ידו על כתיפו ולהוציא זרועו מתחת שיפולי בנדריו כדתי' (5) ההולך להקביל פני אביו או רבו או פני מי שנדול ממנו בחכמה עובר עד צוארו במים ואינו חושש ואמרי עלה איבעיא להו רבה לגבי תלמידא מאי (6) אמ' רב יצחק בר בר חנה אנא חזיתיה לזעירי דעבר לגבי דרב חייא בר אשי תלמידיה ורב אשי אמ' ההוא רב חייא בר אשי הוא דעבר לגביה זעירי רביה ואמרי נמי רב יוסף שרא להו לגבי בי תרבו למעבר במיא ומיתי לסירקא ואמרינן נמי רב יהודה ורב שמואל בר יהודה הוו קיימי אנודא דנהר פפא אמעברא (7) והוה קאי רמי בר פפא בחד גיסא רמא להו קלא מהו למעבר ומיתא קמי רבנן ומשאל שמעתא מפומיהו דרבנן אמר ליה רב יהודה רב ושמואל דאמרי תרויהו (ועובר) ובלבד שלא יוציא ידו מחפת חלוקו. הרי ראינו שאיש ההולך לדבר מצוה ואפילו שמהלך ברגליו רחא אינו שט על פני המים לא התירו אלא ובלבד שלא יוציא ידו מחפת חלוקו אלא חמירא הוא שהחמירו רבותינו כדי שלא יבוא לשוט על פני המים דכיון שהמקום עמוק כל כך שצריך להוציא ידו מחפת חלוקו חשינן דילמא אתו לשוט ואם לעבור ברגל (ואסור) משום גזרה דשמא ישוט לא כל שכן שאסור ליכנס בספינה שהיא שטה על פני המים והיכן מצינו שיש חלוק בין [קפד ב'] מקום עמוק למקום קצר הא קימ' לן כי בכל מקום אסור לשוט בו ורכיבת הסוס כישיבה בספינה כשהיא שטה על פני המים בין שט בידו וכנוסו ובין שט על חבית של שיאטין אסור ואם על החבית של שיאטין אסור לא כל שכן בספינה ומאי דעביר רב הונא בר חנין (8) ואמרי

(1) יומא, ע"ז ב'.

(2) סנהדרין כ"ד א'.

(3) על התאר מהר גבוה ע"י משיב באחרונה וורטהיימר גאון הגאונים ע"פ א' ומה שציינתי בכרית

ספרי שנה ב' ע"פ 5.

(4) גמין, פ"ג א' (5) יומא שם.

(6) לפנינו חרב אצל תלמיד מאי, והשוה עם הגירסא אשר בחשובת רב חא"י ספר העתים ע"פ

57, שגם שם הובאה כל הסוגיא.

(7) לפנינו אמברא דחצרה, ובס' העתים שם; אמברא דחצרה, ועיי' עוד שנויי נוסחא.

(8) שבת קל"ט ב' ולפנינו ובס' העתים: חיון.

לה רב הונא בר חליון שהיה ישן בספינה ועברה בלא דעתו ההוא מעשה שאירע כך לחיות באגם שינה אבל לכתחלה לא התיר אדם בעולם ואם רוצין לסמוך על אותו מעשה דרבן נמליאל דגרסי' במס' ערובין (1) פעם אחת לא נכנסו לנמל עד שחשכה אין להן שעות גדולה מזו ולא דמי לאותו מעשה כי אותו מעשה כבר היו בתוך התחום עד שלא חשכה (2) ומותרין היו לירד ליבשה דכל מי שנכנס בתוך התחום עד שלא קדש היום מותר הוא לעלות ואפי' לדבר הרשות וכי יעלה על דעת לומר שכנסם שהותר לצאת מאחר שבא לתוך התחום קודם שחשכה כך יהא נמי מותר ליכנס ביום שבת אל תוך הספינה שהיא על שפת הנדר או על שפת הים אפילו שיכול ליכנס אליה ברגליו (אם) אין עמי הארץ צריכין יותר מזה ויהא יום שבת כיום החול לכל מי שפורש בים ואין להן פריץ גדול מזה ואין להן ספק בדבר שאם אתם מתירין דבר זה שעדין תתירו החלב (3) והדם כי אפי' יהא עיקר לדבריהם שדבר זה מותר הוא לא היה מותר שישמע על פיהם שלא יתפרץ פריץ גדול ובכמה מקומות אנו גורסין (4) הלכה ואין מורין בן ועוד שאפי' דברים המותרים במקום שיש פרוצים יש לו לאדם שיאסור שלא יתפרצו בדבר האסור שכך הוא גדרן של ישראל כדגרסי' (5) רב בקעה מצא ונדר בה דהך כך אמרו רבותינו בדברים המותרים לא כל שכן בדברים האסורים בעיקר הדין והלא מצד אחר יש לחוש בדבר זה כי פעמים שהספינה היא על שפת הים בעוגין שלה ועומד רוח סערה ובאים המלחים ומכניסין הספינה לפנים בים ומרחיקין איתה מן היבשה הלא כמינא (6) זה שנכנס לשם כיוצא לדעת ואין זה מי שהוציאהו גוים (7) שהוא אנוס אלא היה לו לחשוב דבר זה קודם שיכנס ואפי' שלא יהא ענין זה אלא יש שם ענין אחר שהספינה פעמים שמקצתה במקום קצר ומקצתה במקום עמוק וכי אי אפשר לצמצם והספינה כולה ואלו היתה נבונה בכמה וכמה כארבע אמות היא חשובה שהלכה היא כרבן נמליאל בספינה (8) ואלו באנו לפירש דבר זה היינו צריכין להאריך אריכות גדול שמצא שהוא במקום האסור (9) וכי מי שהוא בתוך הספינה מתחלה וקדש עליו היום בתוכה אנוס הוא וכיון שהוא בתוך מחיצות הספינה ובא אל תוך התחום קודם לחשכה התירו לו (10) וקסא א' לצאת מחמת שאנוס היה בשעה שקדש היום ואע"פ שאיתן אלפים אמה שהוא יוצא מתוכן אל היבשה על ידי שמה יוצא מתוכן שהרי הספינה מוציאתו מכל מקום ע"י אונס הוא ואינו דומה מי שיוצא מתוך אונס למי שנכנס בלי אונס כי הנכנס מחלל אותה שבת במזיד.

כ"ד י"ב. [טו א']. תשובה שהשיב רב נטרונאי גאון זצ"ל. וששאלתם דוכתא דלא שכיחא מילחא (11). אסור לבשולי מיכליהון. ליכלון צלי (12). אי נמי יצלה אותו עד שיוזב דמו ואחרי כן יבשלוהו בקדרה אבל לקדרה לחלוט אין מתירין לחלוט לפי שאין הכל בקיין לחלוט ומתירין אנו שמה יבוא לידי אכילת דם והוא הדין לכבד ולטחול שאין יוצאין מידי דמים לעולם אפי' במליחתן אסור לבשולם בקדרה לכתחילה אפי' הדיחן ומלחן אלא יצלה עד יציאת דמם ואח"כ

(1) ערובין מ"א ב'.

(2) וכך פירש גם רב האי בתשובתו אשר בס' העתים שם.

(3) ע"י שבת קל"ז ב' יהא רעוא דתשרי תרבא.

(4) בבא קמא ל' א' ועוד בכ"מ. (5) ערובין ו' א' חולין ק"י ב'.

(6) [צ"ל: הלאכמינא, Lotse, Lotsmann, Loadsmann]. (7) ערובין ריש פ"ד.

(8) שם מ"ג א'. (9) הלשון מגומגם וצריך תקון.

(10) במקום זה נגמר כתי' פרמא ומתחיל כתי' ווינא מס' 120. ע"י לעיל ע"מ ג'.

(11) וע"י ג"ג ע"מ 102: ודוכתא דליכא סלתא למיכלח בישראל וכו' וכן ג"מ ס' צ"ח. אולם רב נטרונאי אסור לחלוט, וזוהי כנראה, גם דעת רב האי בארז ח"א ס' תע"ז. גם הר"ף בפרק כל הבשר י"ר תתנ"ד מביא: שדרו ממתיבתא דהאידנא לא בקיאינן בתליטה וכו', ומאיתו טעם אסרו לחלוט קמח ברותחין בפסח, ע"י שעת ס' רס"ט וחל' הריצ"ג ח"ב ע"מ 91. וע"י גם בס' העיטור ח"ב דף ב' ע"מ ד'. תשובתנו מוכחה בס' הפרדס, דף ל"ד ע"מ ד', בלי הוכרת שם הגאון. ובהשקפת "וששאלתם" בראשה.

(12) ובפרדס: אסור לבשל מיכלהון ואי נמי צלי קדר וצלו אותו עד שיוזב דמו.